साध्यतदभावत्वाविति तदर्थस्तथा च निर्णयार्थं हेतुबलं निर्णयं जनयितुमशक्तस्तुल्यबलेन परेण प्रतिबन्धात् किन्तु धर्मिणः साध्यवत्त्वं तदभावत्त्वं वेति चिन्ता जिज्ञासां प्रवर्त्तयति स प्रकरणसमः। यद्वा प्रकृष्टं करणं लिङ्गं परामर्शो वा को हेतुरनयोः साधकः दूषको वा कः परामर्शः प्रमेति वा यत्र जिज्ञासा भवतीत्यर्थः। यथादित्यादि वस्तुस्थितिमात्रं लक्षणन्तु तुल्यबलविरोधिपरामर्शकालीनपक्षधर्मविषयत्वं स्वसाध्यपरामर्शकालीनतुल्यबलविरोधिपरामर्शो वा। विरोधिपरामर्शस्य च हेतुनिष्ठत्वमेकज्ञानविषयत्वसम्बन्धेन अन्यथा हेतोर्दुष्टत्वं न स्यात्। अयञ्च दशाविशेषे दोषः इत्यतः सद्धेतोरपि विरोधिपरामर्शकाले दुष्टत्वमिष्टमेवेत्यवधेयम्" इत्तिः।

२जातिरूपासदुत्तरभेदे गौ० ५।१।१६।८८ सू०। "उभयसाधर्म्यात् प्रक्रियासिद्धेः प्रकरणसमः" सू० "उभयसाधर्म्यात् अन्वयव्यतिरेकव्यवहारादुभयतिरेकव्यवहाराद्वा प्रक्रिया प्रकर्षेण क्रिया साधनं विपरीतसाधनमिति फलितार्थः तत्सिद्धेस्तस्य पूर्वमेव सिद्धेः तथाचाधिकबलत्वेनारोपितप्रमाणान्तरेण बाधेन प्रत्यवस्थानं प्रकरणसमः यथा शब्दोऽनित्यः कृतकत्वादित्युक्ते नैतदेवं श्रावणत्वेन नित्यत्वसाधकेन बाधात् दोषादेशनाभासोऽयम्। इ०। "प्रतिपक्षात् प्रकरणसिद्धेः प्रतिषेधानुपपत्तिः प्रतिपक्षोपपत्तेः" सू०। अत्रोत्तरमाह प्रतिपक्षादिपरीतसाध्यसाधकत्वेनाभिमताच्छ्रावणत्वादितः प्रकरणसिद्धिद्वारा मदीयसाध्यस्य यः प्रतिषेधः त्वया क्रियते तस्यानुपपत्तिः कुतः प्रतिपक्षोपपत्तेः त्वत्पक्षापेक्षया प्रतिपक्षस्य मदीयपक्षस्योपपत्तेः साधनात्। अयमाशयः श्रावणत्वेन पूर्वं नित्यत्वस्य साधनाद्यो बाध उच्यते स नोपपद्यते पूर्वं साधितस्य बलवत्त्वाभावात् कदाचित् कृतकत्वेनानित्यत्वस्यापि पूर्वं साधनादिति त्वत्पक्षप्रतिषेधोऽपि स्यात्" इत्तिः।

प्रकरेणी स्त्री० नाटिकाभेदे "नाटिकैव प्रकरणी सार्थवाहादिनायका। समानवंशजा नेतुर्भवेद् यत्र च नायिका" सा०द०

प्रकरी स्त्री १नाट्याङ्गभेदे २चत्वरभूमौ च शब्दरत्ना०।

प्रकर्ष पु० प्र+कृष-घञ्। १उत्कर्षे २प्रकृष्टतया कर्षणे च।

प्रकर्षण न० प्र+कृष-ल्युट्। १उत्कर्षे २आकर्षणे च।

प्रकलविद् पु० प्रकृष्टां कलां वेत्ति विद-क्विप् मुमो० तुक्च। १वणिगलने निरु०६।६। २अज्ञातरि ति०ब्रा०७।१८।१५भा०

प्रकाण्ड पु०प्रकृष्टः काण्डः प्रा०त०। इक्षुस्य मूलादारभ्य शाखान्ते भागे। २प्रशस्ते न०। ३विटपे पु० मेदि०।

प्रकाण्डर पु० प्रकाण्ड+अस्त्यर्थे मा० र। इक्षे शब्दच०।

प्रकाम त्रि०प्रगतः कामम् प्रा०स०। १यथेष्टे अमरः। प्रा०ब०। २प्रकृष्टकामके त्रि०। ३देवभेदे पु०यजु० ३०।१२।

प्रकामम् अव्य०प्र+कम-घञ्। अत्यर्थे अनुमतौ च अमरः।

प्रकामोद्य पु० देवभेदे यजु०१०.९

प्रकार पु० प्र+कृ+घञ्। १भेदे २आदर्शे च अमरः। ३विशिष्टज्ञाने विशेषणतया भासमाने पदार्थे "स्वव्यधिकरणप्रकारावच्छिन्ना या या विशेषता तदनिरूपकत्वस्य सर्वत्रैव भ्रमभिन्नत्वमिति" गदाधरः।

प्रकारता स्त्री प्रकारस्य भावः तल्। १विशेषतामेदे न्यायमतविशेषणप्रतियोगिकसंसर्गावच्छिन्नविषयत्वे।

प्रकालन त्रि० प्रकालयति प्र+कालि ल्यु। १हिंसके २सर्पभेदे पु० भा०आ०७५ अ०। भावे ल्युट्। ३मारणे न०।

प्रकाश पु०प्र+काश-घञ्। १आतपे २विकाशे च। कर्त्तरि अच्। ३विकाशयुक्ते त्रि०अमरः। प्रकाशश्च सत्त्वज्ञानतेजःसाधारणः यथोक्तम् "जडप्रकाशायोगात् प्रकाशः" सां०सू० "वैशेषिका आहुः। प्राग्प्रकाशरूपस्य जडस्यात्मनो मनःसंयोगाज्ज्ञानाख्यप्रकाशो जायत इति तन्न। लोके जडस्याप्रकाशस्य लोष्टादेः प्रकाशोत्पत्त्यदर्शनेन तदयोगात्। अतः सूर्यादिवत् प्रकाशस्वरूप एव पुरुषः इत्यर्थः। तथा च श्रुतिः "यथा प्रकाशतमसोः समन्वयो नोपपद्यते। तद्वदैक्यं न संसध्यं प्रपञ्चपरमात्मनोः"। इति। "यथा दीपः प्रकाशात्मा सुखो वा यदि वा महान्। ज्ञानात्मानं तथा विद्यात् पुरुषं सर्वजन्तुषु" इति च। प्रकाशत्वं च तेजःसत्त्वचैतन्येष्वनुगतमस्त्यन्तोपाधिरनुगतव्यवहारादिति। ननु प्रकाशस्वरूपत्वेऽपि तेजोवद्धर्मधर्मिभावोऽस्ति न वा तत्राह सां०प्र०भा० "निर्गुणत्वाच्चिद्धर्मो" सू० "पुरुषस्य प्रकाशरूपत्वे सिद्धे तत्सम्बन्धमात्रेणान्यव्यवहारोपपत्तौ प्रकाशात्मकधर्मकल्पनागौरवमित्यपि बोध्यम्। तेजसस्य प्रकाशाख्यरूपविशेषाग्रहेऽपि स्वर्णपुरस्कारेण ग्रहात् प्रकाशतेजसोर्भेदः सिद्ध्यति। आत्मनस्तु ज्ञानाख्यप्रकाशाग्रहकाले ग्रहणं नास्तीत्यतो भावबाद्धर्मधर्मिभावशून्यं प्रकाशरूपमेवात्मद्रव्यं कल्प्यते। तस्य च न गुणत्वम् संयोगादिमत्त्वात् अनाश्रितत्वाच्चेति। तथा च स्मर्यते "ज्ञानं नैवात्मनो धर्मो न गुणो वा कथञ्चन। ज्ञानस्वरूप एवात्मा नित्य